

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvoohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4 Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6 Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10 Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13 Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16 Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20 Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24 Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28 Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31 Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34 Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38 Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42 Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46 Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49 Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53 Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57 Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60 Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63 Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66 Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69 O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73 Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

TA'LIM VA TARBIYA FIDOYILARI

- B. Baymetov 76** El sevgan ijodkor rassom, maktab yaratgan mehribon ustoz
- S. Ataxanova 80** Chizma geometriya va chizmachilik fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar
- M. Achilova 84** Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning tasviriy faoliyatda ijodkorligini rivojlantirish
- E. Achilova 88** O'tkir Hoshimov asarlarida badiiy psixologizm muammosi

ILM, MA'RIFAT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

- X. Muratov 92** Mustaqil ta'limni tashkil etish va boshqarishda elektron ta'lim resurslari hamda multimediali o'qitish vositalaridan foydalanishning dolzarbligi
- U. Zokirov 97** Oliy pedagogik ta'lim magistrlarida axborot-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish usullari
- Sh. Jo'rayev 101** Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirish

ТЕОРИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

- Т. Ачилов 105** Кластеризация методических задач учебной дисциплины "Физическая культура" в высшем образовании
- И. Чориев 109** Педагогическое проектирование кластерного подхода в системе повышения квалификации
- Р. Маматкулов 112** Научно-теоретические основы развития физической культуры студентов высших учебных заведений кластерным методом
- В. Караев 115** Развитие профессиональной компетентности преподавателей школы на основе кластерного подхода

МЕТОДИКА ОБРАЗОВАНИЯ

- А. Султонов 118** Значение кластерного метода в развитии физической культуры детей школьного возраста
- Т. Зуфаров 121** Методика развитие координационных способностей у детей младшего школьного возраста
- С. Хабибуллаев 126** Совершенствование педагогических механизмов обучения правилам спортивных игр на уроках физической культуры
- А. Жумаев 131** Методика специальной физической подготовки студентов по волейболу в соревновательном периоде методом кластера
- Т. Зуфаров 135** Общепедагогические методы используемые на уроке физического воспитания в школе

ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

- И. Чориев 139** Андрагогический подход к педагогическим проектированиям в системе переподготовки и повышения квалификации

Akram ABDULAXATOV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Fakultetlararo jismoniy tarbiya" kafedrasini mudiri

Boburmirzo MUXTOROV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Jismoniy madaniyat" ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

TALABA-YOSHLARDA KURASH SPORT TURINI TATBIQ ETISH MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYA VOSITASI SIFATIDA

Annotatsiya

Mazkur maqolada kurashning jamiyatimizda o'z o'rnini tutganligi haqida fikrlar bayon etilgan. Bugungi kun jismoniy tarbiyasi va sportiga tarixiy yondashuv orqali kurashning milliy va umuminsoniy qadriyat ekanligi maqolada o'z ifodasini topgan.

Kalit so'zlar. Kurash, ta'lim va tarbiya, murabbiy, kurashchilar odobi, qadriyat, ajdodlarimiz, sport va qadriyat, yangi qoidalar, xalqaro musobaqalar.

В этой статье обсуждается роль борьбы в нашем обществе. В статье отражается тот факт, что борьба сегодня является национальной и общечеловеческой ценностью, благодаря историческому подходу к физическому воспитанию и спорту.

Ключевые слова. Борьба, образования и воспитания, тренер, борцовский этикет, ценность, наши предки, спорт и ценность, новые правила, международные соревнования.

This article discusses the role of fighting in our society. The article reflects the fact that today wrestling is a national and universal value, thanks to the historical approach to physical education and sports.

Key words. Wrestling, education and training, coach, wrestling etiquette, value, our ancestors, sport and value, new rules, international competition.

Bugungi kunda yurt kelajagi bo'lgan yoshlarni vatanparvar, mamlakat taraqqiyotiga daxldor, ijtimoiy mas'uliyatli qilib tarbiyalashda jismoniy tarbiya va sport asosiy vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shu jihatdan jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish, bu sohadagi muammolarni falsafiy, huquqiy, sotsiologik yondashuvlar orqali hal qilish, jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini raqobatbardosh kadrlar qilib tayyorlash, ularning tafakkur tarzini takomillashtirish asosiy vazifalarimizdan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 2-okyabrdagi "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi, 2020-yil 4-noyabr PQ-4881 "Kurash Milliy sport turini rivojlantirish va uning xalqaro nufuzini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari qabul qilindi. Qarorlarda "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish va tasdiqlash nazarda tutilgan. Kurashning jahonda yangi sport turi sifatida shiddat bilan ommaviylashuvi, jahon sivilizatsiyasiga o'z hissasini qo'shib, umuminsoniy qadriyatga aylanishi – jahon ahliga nasib etgan buyuk bir tuhfadir. Davlatimiz rahbarining yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha 5 ta muhim tashabbusni ilgari surishi bejiz emas. Xususan, ikkinchi tashabbus yoshlarni

jismoniy chiniqtirish, ularning sport sohasida qobiliyatini namoyon qilishlari uchun zarur sharoitlar yaratishga yo'naltirilgan.

Mamlakatimizda barcha hududlarda kurash sport turining inson va oila hayotidagi muhim ahamiyatini targ'ib qilish, hayotga katta umid bilan kirib kelayotgan yoshlarni zararli odatlardan asrash, ularga o'z qobiliyatlari va iste'dodlarini ro'yobga chiqarishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish bo'yicha bir qancha ishlar amalga oshirilmogda. Ta'lim-tarbiyani milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirib olib borish orqali uni jahon andozalari darajasiga etkazish borasida mamlakatimiz ta'lim tizimida diqqatga sazovor ishlar amalga oshirildi va bu jarayon jadal davom etmogda. Ta'lim va tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan holda olib borish barkamol avlod tarbiyasida yaxshi samara berdi. Kurash va qadriyatlar sog'lom avlod tarbiyasining muhim omillaridan biridir.

Kurash o'tmish ajdodlarimizning ibratli hayot yo'li va serqirra faoliyatini milliy qadriyatlarimizni chinakam boyitgan bebaho xazinadir. Ta'lim-tarbiyani milliy va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirib olib borish orqali uni jahon andozalari darajasiga yetkazish borasida mamlakatimiz ta'lim tizimida diqqatga sazovor ishlar amalga oshirildi va bu jarayon jadal davom etmogda. Ta'lim va tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan holda olib borish barkamol avlod tarbiyasida yaxshi samara berdi. Sport va qadriyatlar sog'lom avlod tarbiyasining muhim omillaridan biridir.

Kurash azal-azaldan oliyanoblik, mardlik va halollik timsoli, xalqimizning bir necha ming yillik tarixga ega milliy-madaniy me'rosning qismi va bebaho boyligi hisoblanadi.

Birinchi bosqich: 1992-1998-yillarni o'z ichiga olib, uning maqsadi kurashni sport turi sifatida shakllantirish va uni xalqaro miqyosiga olib chiqish uchun asos yaratishdan iborat. Buning uchun birinchi navbatda kurashning yangi qoidalarini tatbiq qilish, ularni jahon mamlakatlarida targ'ib qilish lozim.

Ikkinchi bosqich: 1998-2005-yillarni o'z ichiga olib, maqsadi jahon chempionatlari, xalqaro musobaqalar tashkil etish, jahonda kurash sportining o'z tizimini yaratishdan iborat.

Murabbiy-ustozlar odobi tamoyillari

Shogirdlaridan birortasi yomon kurash tushsa, jerkib tashlamasin, balki muloyimlik bilan tushuntirsin	Ustoz pok niyat va nuqson-illatsiz inson bo'lsin
Kurash ilmining barcha nozikliklarini mufassal bilsin	Shogirdlariga mehribon bo'lsin
Shogirdiga ko'pchilik orasida dakki berib, izza qilmasin	Shogirdlarini poklikka da'vat qilsin
Shogirdlari mol-mulkiga tamagir bo'lmasin	Har bir shogirdning qobilyatiga qarab ta'lim bersin
Baxil bo'lmasin, shogirdlaridan hech narsa ayamasin	O'z ustozini doimo xotirlab yursin

Uchinchi bosqich: 2005-yil va undan keyingi yillarni o'z ichiga oladi. Asosiy maqsad XKAning xalqaro va qit'aviy sport tashkilotlari bilan aloqalarni mustahkamlash va rivojlantirish, kurashni ommaviy sport turi sifatida Olimpiya o'yinlari dasturiga kiritishdan iborat.

Ishonch bilan shuni aytish mumkinki, irodani toblaydigan, kishini halollik sari intilishga undaydigan, qiyinchiliklarni bardosh bilan yengib o'tishga o'rgatadigan, inson qalbida g'alabaga ishonch, g'urur va iftixor tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladigan Kurash shiddatkor hayot talablariga javob bera oladigan shaxslarga, bunyodkor yoshlarning barkamol bo'lishida o'zining benazir hissasini ko'shadi. Zero, polvonlik falsafasi kishini komillik sari yetaklaydi.

Kurashchilar odobi tamoyillari

To'g'ri so'z va to'g'ri fikrli bo'lsin	Yaxshi muomalali bo'lsin
Ko'rinishi, kiyim kechagi toza-orasta bo'lsin	Yaxshi axloqli bo'lsin
Pok niyatli bo'lsin	Hech kimga hasad qilmasin, havas qilsin
Ustozlarning aytganlarini sidqidildan bajarsin	Baxil bo'lmasin
Dilozor bo'lmaslik, odamlar ko'nglini topuvchi bo'lsin	Boshqa shogirdlar, hamkasblar bilan tilda va dilda do'st, ittifoq bo'lsin
O'z kuchiga mag'rur bo'lmasin	Raqibning mag'lubiyatidan quvonmasin
Ustoz oldida oz gapirsin, boshni egib tinglasin, ustozni gapirganda e'tiroz bildirmasin	Boshqalarni g'iybat qilmasin

Muallifning kuzatishlari va tahlillari shuni ko'rsatadiki, polvonlarning raqibga, gilamga va tomoshabinlarga nisbatan hurmat bajo keltirib, ta'zim qilishi yuqori darajadagi hurmat ma'nosini bildirib sportda shaxs tushunchasining qadrlanishini anglatadi. Bu esa umume'tirof etgan axloq normalari talablariga to'laqonli mos kelib, insonparvarlikni o'zida mujassamlashtiradi. Qoidalardagi yana bir muhim ko'rsatkichlardan biri raqibga nisbatan qo'pollik ishlatmaslik, qoidaga zid xatti-harakatlar qilmaslikdir. "To'xta" ishorasidan so'ng kurashchi harakatni to'xtatishi hamda usullarni davom ettirmasligi qat'iy talab etiladi. Mazkur jihatlar qoidalarda o'z aksini topgan bo'lib, agar kurashchi qoidalarni buzsa hakam tomonidan ogohlantiriladi. Bundan ko'rinadiki, kurash eng avvalo, tarbiya vositasi sifatida inson va uning shanini qadrlaydi. Kurashning qadriyat sifatidagi ahamiyati va o'zni faqatgina musobaqalarda emas, mashg'ulotlar jarayonida ham aks etadi. Murabbiylar mashg'ulotlar jarayonida kurashchilarni faqatgina jismoniy tayyorgarligini oshiribgina qolmay, ularni ma'naviy, axloqiy, va estetik tarbiyalab boradi. Tozalikka rioya qilish, kurash kiyimlarini, gilamni ozoda saqlash, mashg'ulotlar jarayonida

tartib-intizomga rioya qilish, o'zaro hurmat ruhini shakllantirish va albatta, ustozlarga hurmatda bo'lish kerakligi kurashchilarga doimiy ravishda singdirib boriladi. Yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash masalasi xalq pedagogikasi oldida turuvchi doimiy dolzarb vazifa hisoblangan. Ayniqsa, bugungi globallashtirish sharoiti yoshlar tarbiyasiga alohida yondashuv va talablar qo'yimoqda. Xususan, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash muhim masalalardan hisoblanadi.

Kurash musobaqalari jarayonida sportchilar tomonidan murakkab va jozibali usullar qo'llaniladi. Usullarning bajarilishi qanchalik murakkab bo'lmasin, u sportchiga jismoniy va ma'naviy zarar yetkazmaydi. Mutaxassislarning fikricha, kurash sport turlari ichida eng xavfsiz sport turi hisoblanadi. Kurash bellashuvlarining boshlanishidan to yakunigacha sportchilar o'zlarining ham jismoniy ham ma'naviy tayyorgarlik darajasini namoyish qilishadi. Kurash sportining ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyatini o'rganish, uning milliy va umuminsoniy qadriyat sifatidagi o'rnini o'rganish natijasida quyidagi xulosalarni beramiz:

- kurash inson jismoniy, ma'naviy va axloqiy tarbiyasi vositasi;
- kurash o'zining tarixiy rivojlanish xususiyatiga ko'ra uzoq davrni bosib o'tgan va xalq irodasi va intilishlari namunasi;
- qadimdan xalqimiz yoshlar tarbiyasida va ijtimoiy turmush-tarziida kurashdan keng foydalangan va uni asrab-avaylab kelgan;
- kurash o'zbek xalqi hayotida muhim o'rin tutib, milliy qadriyat darajasiga ko'tarilgan;
- kurash barcha xalqlar va mamlakatlar e'tiqodi, intilishlari va xususiyatlari mosligi sababli umuminsoniy qadriyat darajasida e'tirof etiladi;
- gumanizm, vatanparvarlik va halollik kurashning eng asosiy tayanch ustunlaridan hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, kurash sport turi bo'lishi bilan birgalikda inson ma'naviy va axloqiy tarbiyasi vositasi hamdir. Kurash mashg'ulotlari va musobaqalari tom ma'nodagi falsafiy asoslarga ega. Kurashni yoshlar o'rtasida keng targ'ib etish, kurashchilarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish mazkur sport turi bilan shug'ullanuvchilar safini kengaytirish, kurash bilan shug'ullanish uchun yoshlarga qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida qator tadbirlar, musobaqalar o'tkazilib kelinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4881 "Kurash Milliy sport turini rivojlantirish va uning xalqaro nufuzini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risi"da Qarori. 2020-yil 4-noyabr.
2. Komil Yusupov. Kurash xalqaro qoidalari, texnikasi va taktikasi. –T.: G'ofur G'ulom, 2005. 132-b.
3. Axmedov F.Q., Abdulaxatov A.R.. O'zbek kurashi milliy va umuminsoniy qadriyatlar durdonasi. –T., 2017-yil.
4. Axmedov F.Q., Abdulaxatov A.R., Xayitov O.T.. Kurash-sport, qadriyat, manaviyat va tarbiya vositasi. –T., 2020-yil.
5. Abdulaxatov A.R. Kurashni qadriyat sifatida o'rganish zamon talabi. Pedagogik mahorat jurnali. №2 (aprel 2019) Buxoro.